

L'amor i la mort ressonen semblants, molt propers, quasi com si fossen germans. En aparença estan allunyats, però conviuen, l'amor i la mort. La proximitat no és tan sols metafòrica. És una realitat, íntima, fins i tot diria que sonora. De fet, si deixes de marcar la te final, només l'obertura de la *o* de *mort* permet distingir aquestes dues paraules. A la ciutat de València, per la interferència del castellà, cada vegada menys parlants obrim les vocals com toca, i potser per això l'amor i la mort són encara més a prop. En la vida real encara ho són més. Tot i que molts creuen que són dos conceptes gairebé antagònics, amor i mort, pel que jo he vist i he viscut, no es troben gaire lluny (...)

Vaig nàixer el 1971 a València de pares originaris d'aquesta ciutat. Els iaies, però, tret d'Elvira van venir al món a Puçol, Picassent i Toràs. Aquesta és la geografia de la meua càrrega genètica. Ara que tinc cinquanta anys, percep aquest llegat precisament com una càrrega, un brollador de desenganys i de tristeses. No és senzill creure en la humanitat si, a còpia de colps, has hagut de deixar de creure en la família en què has nascut. És possible que certa misantropia que se m'ha adherit a la pell sorgisca de les mentides, i de les trampes, dels meus. O potser les causes es troben en uns altres indrets, ves a saber.

Per a intentar no repetir el que m'han fet a mi, més d'una vegada he tractat d'esforçar-me amb els meus fills, per educar-los, per estimar-los i per estar a l'altura. No he tingut cap fill biològic, però he sigut pare de dos. Ara només en tinc un, Raül, perquè a Diogo el mataren. L'assassinaren fa mesos. Tanmateix, encara em sembla com si estigués viu, com si no l'haguessen mort. Em resistisc a acceptar-ho. Només tenia divuit anys. Ningú hauria de morir, i encara menys de manera violenta, a eixa edat. Però he hagut d'aprendre que una cosa és el que hauria de ser i una altra, de molt distinta, el que ocorre de veres. Aquesta és una obvietat que ens han d'ensenyar a trompades. Passem la vida creient viure al món, en aparença lògica, que imaginem, però en realitat vivim al món que ens ha tocat viure. «La realitat és diferent de la que un s'inventa», diu el narrador, Dell Parsons, a la novel·la *Canadà*. Acceptar aquesta veritat bàsica i ser-hi conseqüent o no és tota una altra cosa. De fet, no és senzill admetre les arbitriïtats o la mala sort de la vida real malgrat que hi són molt freqüents. Tot i que hi ha persones i grups que s'entesten a negar la realitat, aquesta és tossuda i acaba per imposar-se.

He hagut de viure, doncs, amb un fill mort. No li ho desitge ni a un enemic. A més a més, hi ha maneres i maneres de morir. Un any i uns mesos abans que mataren Diogo el meu pare va morir de càncer. Tenia setanta-sis anys. Es deia oficialment Antonio Font, tot i que a la fi del seu temps el vaig sentir anomenar-se a ell mateix Antoni. Toni, però, no li agradava, massa informal. M'hauria alegrat que n'hagués viscut més —amb bona salut, òbviament, perquè les darreres setmanes i, en concret, els quatre darrers dies foren una tortura per a ell— però les coses van com van. Aquells dies d'agonia no em llevava del cap que tractem millor els animals que les persones en el trànsit final. Tenim tecnologia per a no perllongar el patiment, però nosaltres, que, en un rampell

d'optimisme, vam anomenar-nos *Homo sapiens sapiens*, hem lliurat a un ésser imaginari com Déu o a l'atzar la responsabilitat de com acabar amb el nostre bé més preuat: la vida. El final de l'existència d'Antonio, com el de tants altres, va ser indigne. La llei d'eutanàsia va arribar tard per a ell. (...)

La demència i les continuades estades hospitalàries pel càncer, en origen de pròstata, que patia Antonio va fer que la ment i el cos anaren deteriorant-se-li. Recorde que, en una de les múltiples estades a l'habitació de l'hospital La Fe, em va preguntar: «Vint-i-tres, quaranta-quatre, dotze, trenta-set. Això és arròs caldós o arròs sec?». Ell havia treballat des de l'adolescència en banca i, per tant, havia tingut molt de contacte amb els números. Em va inundar una pena pregona. «Això és arròs sec, papà», vaig respondre-li.

Una altra vegada, es va despertar amb l'enrònia que havia delatat un maqui, i en una altra versió, posterior, que l'havia executat fins i tot. Era un xic jove, deia. Per la data del seu naixement era pràcticament impossible. A més, ell vivia a la ciutat de València, territori amb pocs guerrillers. Tanmateix, li ho contava, amb pesar, a la infermera que, de tant en tant, li havia de canviar els bolquers i netejar-li els excrements i l'orina. Mentre ho feien, cantaven junts, la qual cosa m'entendria. En general, com vaig poder comprovar, tenen una paciència infinita i una humanitat excepcional envers els malalts terminals. El meu agraïment i respecte cap a les infermeres no s'esvaïrà mai.

Antonio va morir unes poques setmanes abans del confinament de març de 2020 per la pandèmia provocada pel virus Covid-19 i per sort vam poder acomiadar-lo com toca. Pel tanatori i al funeral passaren un bon nombre de companys de feina i del senderisme que a ell tant li agradava practicar, així com de familiars, i molts amics dels seus quatre fills. Només trobarem a faltar la germana gran d'ell, que va al·legar que no es trobava bé (probablement volia evitar donar la cara per haver-se apropiat del pis familiar, llogat a l'Església, que, anys després, va immatricular només al seu nom), i Diogo, que aleshores era un menor d'edat pròfug de la justícia. Havia sigut una vida ben viscuda a la qual vam dir adeu com correspon, com a animals socials que som. Un funeral, un aplec de gent en l'adeu, és un acte trist però també reconfortant. Ens sentírem acompanyats en l'adeu.

Diogo, en canvi, no va tenir tanta sort (Antonio, en el darrer tram vital, em repetia sovint que sí que n'havia tingut, de sort, i molta. Ell ho veia així i jo no em veia amb cor de discutir-li-ho). Ni va tenir res que es pogués dir vida plena ni cap comiat semblant al del meu pare. Va morir amb cinquanta-vuit anys viscuts de menys que ell. Ho mires per on ho mires, és una diferència abismal. No foren unes cèl·lules que es rebel·laren contra el cos mateix ni un accident de trànsit ni una teula capritxosa un dia de vent. Foren unes ganivetades assassines, unes coltellades que se li endinsaren al cos, homicides, les que li segaren la vida.

Pense, una vegada i una altra, en la solitud del seu traspàs. Antonio va morir amb la mà esquerra agafada de la muller. Dubte molt que restés alguna consciència d'ell quan s'esforçava amb els darrers alens. Els dies últims no responia a cap estímul exterior. Diogo, en canvi, es va dessagnar sol, sense cap companyia. Durant alguns segons, estès a terra, devia estar conscient. Es va adonar que anava a morir? I, què en va pensar? Quins van ser els seus darrers pensaments i sentiments? Quan va arribar la policia i, més tard, l'ambulància —hem acabat per acceptar que, quan hi ha un accident,

els serveis policials arriben abans que els de salut—, ja havia mort, em digueren. Sé que són preguntes que quedaran sense respondre, però encara em remouen per dins. Hauria pagat el que m'haguessen demanat per estar al seu costat aquells segons abans d'expirar, encara que fos per donar-li la mà i acompanyar-lo, per dir-li que no tingués por i, per darrera vegada, per expressar-li que l'estimava. Sé ben bé que són pretensions estúpides, però aquesta mena d'enrònies assalten la ment d'un pare que ha perdut un fill.

Ara, tanmateix, només l'escriptura evita que l'obliti l'acabe de matar. Cada dia em costa més evocar la seua cara i he de recórrer a les fotografies, escasses, que conserve. A Diogo no li agradava gens que jo li fes fotos i no tinc més remei que aferrar-me als records, cada vegada més esquivols.

A diferència d'Antonio, Diogo va acabar gairebé aïllat. Tret dels membres de la seua colla, no tenia a pràcticament ningú. Només li quedàvem, i segons com, la família i els germans biològics. Havia espremut les relacions fins a la darrera gota. No li restava cap amic del col·legi ni de l'institut ni de l'equip de futbol ni del club de gimnàstica, ni tan sols dels parcs que freqüentava. Cap ni un. Als qui l'estimàvem, ens havia posat al límit, moltes vegades. No sabia conservar ningú dels qui estaven per ell, ni tan sols cap de les dues nòvies, que van tenir molta paciència, massa. El seu regne era el del present. El futur de més enllà d'una setmana li importava un borrall. A Diogo, de ben menut, molts i de molt importants li havien fallat, greument. I, d'alguna manera, la tornava, amb indiferència i amb ingratitud, que ell sentia com a llibertat. Així, només vuit persones vam estar al seu soterrar. Va ser l'adeu a un ésser humà més fred al qual he assistit, fred sobre fred.

Per què el van matar? Molts dels qui el coneixien m'han dit, tard o d'hora, amb paraules o amb esguards, que s'ho havia buscat. Que fàcil és donar lliçons morals quan els teus interessos no estan amenaçats! Però, veritablement va merèixer morir? O només volia viure d'una altra manera? S'havia guanyat que li esgarraren la vida tan prompte? I, a més, va ser ell l'únic culpable?

Fos com fos, va patir un assassinat que no vaig saber impedir. M'agradaria poder sentir que la seua fi estava predeterminada, que no hi havia res a fer. Em descarregaria d'un gran pes creure-ho. Però sé que no va ser així. No puc evitar pensar que les coltellades es podrien haver evitat i, encara pitjor, que d'alguna manera, potser si hagués tingut més determinació, podria haver aconseguit que s'esquivessin. Si més no, jo també soc culpable. O em sent culpable, que, al capdavant, si fa no fa és el mateix. Aquesta és la història d'un fracàs, d'un fracàs col·lectiu, però també d'un fracàs personal, del meu fracàs, un fracàs que vull contar.

La crònica de Diogo potser hauria de remoure consciències. Heus ací, de nou, la fórmula «hauria de...». Tanmateix, no soc optimista. Com puc ser optimista? El pessimisme no me'l provoca només el seu assassinat, sinó la consciència del que ha passat al segle xx i el que està passant al xxi. Deixem morir molts Diogo, massa. Sense anar més lluny, milers de persones agonitzen en la mar Mediterrània i, tret d'excepcions, no movem ni un pèl de solidaritat. Deshumanitzem els qui aspiren a gojar d'una vida digna. I ho fem amb termes com «estrangers il·legals» o «sense papers». És un dualisme terrible, criminal: per un cantó els normals i per un altre els il·legals, desproveïts dels documents que se'ls reclamen, al capdavant una excusa per a negar o passar dels drets que posseeixen per haver nascut humans. Els convertim en invisibles i

només els mirem com una amenaça per als qui posseïm, com si ens pertocàs de manera inevitable, l'estatus de la legalitat, de la ciutadania.

Encara som més canalles: deshumanitzem els xiquets migrants sense família i els acusem de ser responsables de l'absència de seguretat ciutadana, ni més ni menys. De fet, sovintegem l'acrònim MENA per a desdibuixar-los i poder-los atacar amb més crueltat. Blasmar i escometre menors és fastigós. Atacar, amb el verb o amb el puny, xiquets desemparats és repugnant. I no indignar-se o fins i tot justificar aquesta mena d'agressions és una maldat que s'ha adherit a la pell de molts europeus.

Però no només deshumanitzem els sense papers i els Menors No Acompanyats. No sols som racistes. Ho som i molt. Tot amb tot, no ens acontentem amb això. També som classistes. Excloem els més pobres, i també els malalts mentals i els toxicòmans. No volem tampoc aquestes persones amb nosaltres i les forallancem, en institucions correccionals o penitenciàries. O pitjor. Si els nazis no ens haguessen fet fastiguejar els camps de concentració, els hi internariem, tot i que les anomenariem d'una altra manera, amb un eufemisme efectiu i criminal. Al capdavant, els més pobres i, en concret, els sense sostre i els drogodependents, sense autocontrol, són una mena de sense papers, són uns sense rostre. Si es moren, millor. I si no es moren ni els maten, si més no que s'esvaeixen de la nostra vista, rere de murs físics o mentals. Ens destorben els sense... alguna cosa que considerem capital. No tenen el que han de tenir. Que no hagen pogut adquirir-ho o conservar-ho ens és ben igual.

Diogo no era estranger, però els seus pares biològics, el seu nom i la seua aparença sí que ho eren. I moltes institucions i funcionaris públics el tractaren com a estranger, com a estrany. Tampoc no era un xiquet pobre i encara menys un sense sostre. De fet, durant la infantesa el van incrustar en dues famílies de classe mitjana. Però no només acaben com a ionquis i delinqüents els pobres. Hi ha altres tipus d'escassetat més enllà de la material.

Deia al principi que l'amor i la mort estan a tocar...